

Kaizerová, Petra

**Obraz slovenských a českých dobových pomerov v Záborského
Faustiáde**

In: *Poetika prózy v česko-slovenských souvislostech : kolektivní monografie*. Pospíšil, Ivo (editor); 1. vydání Brno: Jan Sojnek - Galium, 2016, pp. 81-88

ISBN 978-80-906183-3-6

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.81605>

Access Date: 21. 03. 2025

Version: 20250314

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Petra Kaizerová (Nitra)

Obraz slovenských a českých dobových pomerov v Záborského *Faustiáde*

Abstrakt

V príspevku sa venujeme obrazu česko-slovenských vzťahov a dobových pomerov v diele Jonáša Záborského *Faustiáda*. Otvára sa tu priestor pre uvažovanie nad nejednotnosťou slovenského a českého národného hnutia v 19. storočí, ktorá je dôsledkom narastajúcich objektívnych najmä spoločenských, politických a nemenej kultúrnych rozdielov oboch národností. Jonáš Záborský je, naopak, predstaviteľom tendencie zblížovania českého a slovenského obrodzenia a chce ho potvrdiť i jazykovo – návratom Slovákov k používaniu českého jazyka. Tieto názory pretavuje aj do umeleckých obrazov vo *Faustiáde*, preto ju možno vnímať, okrem iného, aj ako kritiku dobového zápasu o národnú identitu Slovanov. Autorovými poetickými zbraňami sa v tejto snahe stáva irónia, satira a paródia. Zosmiešňuje celkový stav spoločnosti, preceňovanie určitého typu umeleckej spisby, kritikov jeho poézie a vôbec akoby celé umelecké generáčné snaženie. Zameriavame pozornosť na tie momenty z *Faustiády*, ktoré dokumentujú autorove názory a znalosť česko-slovenských vzťahov.

Kľúčové slová: národné obrodzenie, česko-slovenské vzťahy, romantizmus, žánrová podoba, všeslovanská vzájomnosť, spisovný jazyk, germanizácia, maďarizácia, literárna kritika, irónia, satira, paródia, grotesknosť, epos, hrdina, vysoké, nízke

Abstract

The Picture of Czech and Slovak Relationships in the Work by Jonáš Záborský *Faustiáda*

In the report we present the image of Czechoslovak relationships in the work of Jonáš Záborský *Faustiáda*. There is opened space for the reflection about the inconsistency of Slovak and Czech national movement in the 19th century that is the consequence of objective, especially social, political and cultural differences of both nationalities. Jonáš Záborský, on the other side, is the representative of the tendency to make Slovak and Czech resurrection closer and he wants to confirm it linguistically by return of Slovak to Czech language. He uses these opinions in the artistic images of *Faustiáda* therefore we can consider it, inter alia, as the critique of the contemporary struggle for Slavs national identity. The irony and satire becomes the poetic weapons of the author. He ridicules absolute state of the society, the overestimating of the particular type of artistic literature, the critics of his poetry and whole generation effort at all.

We devote our attention to the moments in *Faustiáda* that document the author's opinions and understanding of Czechoslovak relationships.

Key words: national resurrection, Czechoslovak relationships, Romanticism, genre aspect, Slavonic intercomprehension, literary language, Germanisation, Hungarisation, literary critique, irony, parody, grotesquerie, epos, hero, high, low

V období národného obrodzenia boli česko-slovenské vzťahy najmä v kultúrnej, ale aj v politickej oblasti pomerne čulé. Podporovala ich aj teória všeslovanskej vzájomnosti prezentovaná najmä kľúčovými osobnosťami národného života ako boli Kollár, Šafárik a iní. Je rovnako známe, že v dôsledku mnohých reálnych okolností sa začala ukazovať ako utopická, a tak sa jednotlivé slovanské hnutia zväčša v politickom rámci osamostatňovali a vzťahy chladli. V česko-slovenskom kontexte k tomu nepochybne prispel aj spor o jazyk, keď vznikla iniciatíva uviesť do praxe spisovnú slovenčinu namiesto dovtedy použíwanej tzv. staročeštiny. Tento stav kulminoval takmer do konca doznievajúceho romantizmu. Nakoniec sa ako prijateľnejšia ukázala nová podoba slovenského jazyka. Napriek tomu nie celkom osihotené hlasy volali po návrate k češtine. Opakujeme tieto známe fakty, aby sa ukázalo, kde bol v tomto smere orientovaný svetónázor Jonáša Záborského. V slovenskom kontexte je vnímaný ako pomerne kontroverzná osobnosť, najmä svojimi súčasníkmi. V nemalej miere k tomu prispieva jeho trochu neprehľadné lavírovanie v medziludských vzťahoch, v národnej otázke i v nemenej podstatnej konfesijnej príslušnosti. V tomto ohľade je ho možné označiť za „hľadača“ životnej, národnej či umeleckej pravdivosti. Azda preto vzniká aj onen neslávne slávny spor o *Žehry*. Nakoniec sám autor sa označil za „národného hriešnika“.

Slovenská literárna veda napriek tomu Jonáša Záborského dávno etablovala ako výrazného autora éry doznievajúceho romantizmu. Postihla aj druhovú a žánrovú disonanciu jeho tvorby. V poézii pre ňu zostal klasicistom, v dráme romantikom a v próze údajne predstihuje svoju dobu inklináciou k reálnejšiemu zobrazovaniu sveta, čo možno často pripísať aj jej humoristickému zameraniu. Tam, kde hovorí vo vážnom duchu, je skôr romantickým idealistom, ako to máme možnosť sledovať v *Dni peknom*¹.

Práve z týchto bolestí hľadania a mnohých negatívnych zistení vytryskol satirický osten Jonáša Záborského v diele *Faustiáda*, kde od začiatku sledujeme relativizovanie literárnych „zákonov a kánonov“. Označenie fantastická hrdinská báseň až na úvodný prívlastok nezodpovedá forme, ktorú volí. Prozaický text je plný hrdinských postupov a nehrdinských skutkov, ktoré fungujú ako nezmieriteľné protiklady a autor tak vytvára takmer hmatateľné napätie. Ostatne v tomto zmätočnom duchu je koncipovaná hneď *Predmluva*, ktorú nikto čítať nebude: „*Obyčaj je, k starým, na sklade ležiacim knižkám*

¹ Máme na mysli druhú časť jeho prózy *Dva dni v Chujave*.

dávať tlačiť titul nový, s udaním tolikého a tolikého vydania. Ja som si chcel túto, u Nemcov obyčajnú prácu zgazdovať; preto dávam hneď tlačiť vydanie tretie.“² V týchto súvislostiach môžeme uvažovať aj o prítomnosti českých atribútov a ich zhodnocovaní v diele *Faustiáda*, budeme k nim pristupovať z rôznych aspektov.

Ak v dobovom duchu prijmeme fakt, že predhovor slúžil k orientácii v diele, ponúkal pre tvorca priestor pripraviť čitateľa na zameranie diela, vysvetlenie tendencií, ktoré ním sleduje, uchádzanie sa o čitateľskú priazeň a pod., tak satirickým úvodom, čo bolo pre humoristickú spisbu typické, upozorňuje čitateľa na celkové ladenie faustovských príbehov. Vážne nevážne preto môžeme brať aj jeho odkazy na popularitu ľudovej spisby, na ktorú chce údajne nadviazať: „Zvlášte prítomné dielo je tak dôležité, že ešte i Brunšvíka a Jenovefu³, áno, i kalpakové verše Grmanecove prevyšuje⁴. Z neho možno naučiť sa dokonale všetkému, zvlášte histórii a geografii, z ktorých často i najkrikľavejší politici tak málo vedia.“⁵

Narážka na povestovo ladené príbehy Brunšvíka svedčí o Záborského znalosti a nevysokej mienke o českom a slovenskom čitateľskom vkuse, keďže daný moment je viackrát ironizovaný: „Každý opravdivý lyrik musí omdlievať od lásky ako vysoké panie v Čechách od zvukov češtiny; musí lkať a upieť za svojou krásavicou...“⁶

Na inom mieste sa však neostýcha zosmiešniť aktuálny literárny Parnas, keď ironizujúco prosí Umku o inšpiráciu, čím tému naturalizuje. Vytvára dekadentný obraz sveta, v ktorom poslovančená múza predstavuje postupnú premenu kresťanskej božej hierarchie na „svetskú“, pomerne ostro označuje Boha židovským bradáčom a nahrádza ho Diom-Jupiterom, Afrodita podpaľuje smilstvo na nebi i na zemi, Bakchus podľa neho bude rozlievať namiesto vína pálenku: „Tu na zemi prestanú tie nudné kázne, pri ktorých sa tak sladko spí. Budú ich potom len lekári predpisovať miesto ópia. Chrámy sa premenia na jatky a bordele. Popí budú mäsiariť, ohliadať črevá, kŕmiť husi a sliepky, pozorovať straky a vrany a behať nahí s bubnami a tureckou muzikou

² ZÁBORSKÝ, J. *Výber z diela II*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953, s. 11. Citujeme z diela *Faustiáda*, ktoré podľa rukopisnej pozostalosti zostavili a upravili Viera Bunčáková a Oskár Čepan, keďže dobové vydania redaktori značne upravovali (najmä jazykovo) a niektoré partie vynechávali alebo značne prepracovali.

³ Brunšvíka a Jenovefu – dve obľúbené knihy ľudovej literatúry. *Kronika o Bruncvíkovi* rozpráva o báječných príhodách jedného z českých kráľov (bádatelia usudzujú na Václava I.), na ktoré sa podujal, aby si mohol nadobudnúť do znaku (erbu) leva. História Genovefy, brabantkej vojvodkyne z 8. stor., bola tiež obľúbeným predmetom ľudových rozprávok a ľudovej literatúry. V českej literatúre spracovali ten námiet viacerí spisovatelia.

⁴ Kalpakové verše Grmanecove – kalpak (z maď. kalpak) je parádna čiapka patriaca k uhorskému zemianskemu obleku. Karol Grmanecz, ktorý umrel ako 58-ročný r. 1885 v Osrihome, bol kr. radca a škôldozorca v Tekove. Prekladal maďarské básne do slovenčiny, za čo ho Kisfaludyho spoločnosť vyvolila z svojho dopisujúceho člena. (Jeho meno sa nevyskytuje v Riznerovej Bibliografii.) Verše boli iste zlé, keď ich Záborský nazval kalpakovými.

⁵ ZÁBORSKÝ, J. *Výber z diela II*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953, s. 11.

⁶ *Ibidem*, s. 17.

po uliciach.“⁷ Tento degenerovaný, poklesnutý svet komponuje ako varovanie pred politickou situáciou: „*To budú časy, ktoré si všetci tak žiadame nazpät' ako Bachovu rovnoprávnosť všetkých rečí s výlučným panovaním nemeckej.*“⁸ V aktualizovanej poznámke, ktorou vytvára zdanlivo historicko-rozprávkovú kulisu svojmu príbehu, uvádza: „*Bolo to, pravda dávno, čo vidno z toho, že ešte vtedy všetky nemecké a maďarské noviny a histórie dýchali čistou láskou oproti Slovanom. A predsa ty vieš všetko, súc neomylná, ako policmajster Päuman v Prahe, a povieš nám čistú pravdu ako historik Szalay.*“⁹

Neustále narážky autora na slovanstvo a jeho stav a podľa neho jeho nešťastné riešenia svedčia o živom záujme o dianie v jednotlivých národných hnutiach. Samozrejme, v duchu svojho osobnostného usporiadania nemôže byť spokojný. V jeho idealistickej predstave by všetko malo prebiehať spoločne, čím by sa sila slovanstva násobila a nie drobila alebo orientovala nereálnym smerom ako v prípade mesianistických vízií: „*Prvá požiadavka každej zdarilej rozprávky je tá, aby sa nič nepredchytlo. I my teda musíme počať s týmto okamžením, keď olejkári vstúpili do tmavej umrlčími hlavami a kostlivcami naplnenej chyzôčky pod samou strechou, kde povestný doktor Faust práve rozjímal s poľským prorokom Towiańskym o novom mesiášovi a jeho praktickom upotrebení na podnecovanie Poliakov proti Rusom a prevedenie všetkých Slovanov do Walhally... Prorok Towiańsky odvrátil sa od nich, pretože poznal po juchtovom pachu, že títo ľudia už i v Rusku sa čmýrili.*“¹⁰

Záborský intenzívne pripomína v pôsobivom, preexponovanom umeleckom obraze nebezpečenstvo germanizácie: „*Tam predovšetkým zažali sviecu germánskej osvety, ktorá už mnohým Slovanom spálila mozgy a upražila srdcia.*“¹¹

Nakoniec tento zámer potvrdzuje umiestnením, resp. premiestnením Fausta do nášho kultúrneho regiónu slovami: „*Ty si hľadela s Kobyly s jednou Cigánkou, bo-ly ste obe zakrútené do vetkých plachetiek, keď sa stal onen večne pamätný prí- chod doktora Fausta do Kocúrкова, o ktorom ani Goethe nič nevedel.*“¹² Tu konkrétne má Faust obra Puchora naučiť „móresu“: „*Medzi nimi vynikal zbojstvami zvlášte istý Puchor. Potvora táto pelešila na ploskom nose Rvačára, vrchu, čne- júceho nad samým Kocúrkovom, v hradbách, ktoré mu vystaval Alexander Veľ- ký.*“¹³ Táto v podstate fantazijná zovšeobecňujúca lokalizácia prispieva paradox- ne k univerzálnosti – nie k tej všeľudskej, ale všeslovenskej alebo všeslovanskej, lebo zároveň vieme, na aké kvality malomestského života odkazuje kocúrkovská pseudorealita.

⁷ Ibidem, s. 19.

⁸ Ibidem, s. 19.

⁹ Ibidem, s. 20.

¹⁰ Ibidem, s. 20.

¹¹ Ibidem, s. 21.

¹² Ibidem, s. 20.

¹³ Ibidem, s. 20.

Zaujímavé je, že už v tomto momente je natoľko konzervovaná predstava Kocúrkova, že ju dobový čitateľ bez problémov dešifruje ako symbol a môže tak podliehať ďalším významovým obohateniam, lebo: „[...] *kdekoľvek bodnete na zemevide medzi Tisou a Moravou, všade utrafíte na Kocúrkovo, túto smiešnu stránku Slovenska.*“¹⁴ A to je satirizovanou skutočnosťou.

Slová, ktorými sa obracia na čitateľov, predstavujú pomyselnú hranicu medzi vkusom a nevkusom, vysokým a nízkym, vážnym a nevážnym, a predsa sarkasticky znevažujú možnosti čitateľa triezvo posúdiť kvalitu literárneho diela. Môžeme oprávnenne uvažovať o tom, že Záborský si úmyselne zvolil spôsob podania témy ako reakciu na dobovú kritiku jeho predchádzajúcej spisby.

Záborský parodizuje literárne „univerzálne“ všetko od veľkých eposov po diela slovenských etablovaných autorov. Rezignuje na sujet a spolieha sa na literárne zorientovaného čitateľa, množstvo alúzií je také bohaté a zložité, že by mohlo byť zdrojom samostatného vedeckého uvažovania. Literárna veda sa prikláňa k názoru, že žánrovo možno *Faustiádu* označiť termínom heroikomický epos. V slovenských literárnych dejinách predstavuje skôr výnimku.

Samozrejme, autorovi išlo v prvom rade o kritiku aktuálnych dobových pomerov, najmä maďarizácie a germanizácie. Nepriateľov identifikuje úplne všade. Tak v radoch národných buditeľov, ako aj v cirkevných kruhoch, čo hraničí s paranoidným vnímaním reality. V takejto perspektíve akoby nebolo možnosti nápravy a zmierenia. Jeho hnev je vyjadrený otvorene, ostro a jedovito nezmieriteľne. V tomto duchu sú skomponované úvodné obrazy *Faustiády* parodizujúce predstavy posmrtného života vychádzajúc z ľudových i umeleckých predstáv Vergília, Danteho či Kollára. Jeho postoj sa dostáva do otvoreného nadpozemského priestoru, kde sa môže zdať, že nadobúda všeobecnú platnosť. Záborský aj v tomto momente aktuálne ukotvuje rozprávanie ako v prípade posúdenia Voltaira: „*Zaznie meno Voltaire. Predstúpi úšklabná opičia tvár. Kontrolór boží držal obšérnu oráciu o tom, že tento materialista považoval dušu za púhy výkvet organizmu telesného a chcel všetky chrámy premeniť na školy [...]* Apoštolovia prisvedčovali tomuto a Kristus vyniesol výrok: ‚Do tých čias budeš sa učiť v očistci slovenský katechizmus biskupstva košického, pokiaľ sa ho nenaučíš spamäti celý so všetkými orografickými chybami.‘ *Posedí si teda, keď tu temer toľko chýb ako píšmen.*“¹⁵

Zaujímavo sa javí aj prítomnosť autorovho odstupu od postáv, s ktorými evidentne nesympatizuje. Absencia „skutočného hrdinu“, s ktorým by sa čitateľ mohol identifikovať, mozaikovitý spôsob výstavby diela motivujúci a aktivizujúci prijímateľa, sú charakteristickými znakmi Záborského rozprávačského postupu. Konceptia *Faustiády* v tomto osvetlení môže až nápadne pripomínať postmoderný grotesku. Dojem umocňuje aj ozva katastrofizmu, ktorý je zväčša limitovaný autorovým vnímaním

¹⁴ Ibidem, s. 21.

¹⁵ Ibidem, s. 24.

slovenskej dobovej reality. Paradox, kontrast a absurdita sú základné stavebné princípy jeho videnia sveta.

V Záborského pozornosti, ako sme spomenuli, sú predovšetkým spoločenské, politické pomery (nevyhýba sa narážkam na nepriaznivú kritiku vlastnej poézie), kritikov dokonca označuje znevažujúco slovnou hrou k-riti-kusi¹⁶. Zostáva stále aktuálny a zdá sa, že neprekračuje individualizovaný rámec. Lenže ten je pomerne široký a vychádza z dosť podrobných znalostí situácie slovanských národných hnutí, o ktorých vedení nemá vysokú mienku. Navyše sa plne oddáva ironizovaniu jeho odporcov: „*Preto všetko pominieme a doprevadíme našich pútnikov prosto k veľkému kráteru, ktorým sa hádzu do pekla tí, čo v očisti od hriechov očistiť sa nedajú. Traja silní drábi konajú túto povinnosť a mali práve pri rukách celý krdel potuelných mužov a potmehúdov mladíkov, ktorí nosili náličnicu národovcov, vlastencov, ale za pravými národovcami a vlastencami sledili, udávali ich, v Pešti i vo Viedni, dali ich uväzňovať, zavádzali celé honby na nich, písali z mešca, ale chodili len v noci do nemravného fondu. Že takýto, i Slovákom i Čechom dobre známy, zástup Judášov vcele je neschopný pokánia, ľahko sa dá domyslieť.*“¹⁷ Nevidí veľké rozdiely v chybách slovenského a českého národného hnutia a neustále naráža na jeho nejednosť.

Tak ako je to príznačné pre literatúru národného obrodzenia, aj v Záborského prípade sledujeme propagáciu vlastných názorov stvárnenú v umeleckom obraze. Ako zanietený reprezentant jednoty československej usiloval sa aj o jej jazykovú legitimizáciu. Tieto názory obhajuje a prezentuje vo *Faustiáde* na viacerých miestach, pričom sa môžeme domnievať, že budú pôsobiť retardačne vzhľadom ku komickému zameraniu diela.

Autor sekvencie venované vysloveniu kritiky smerovania slovenských emancipačných snáh dynamizuje vytváraním špecifických situácií a voľbou dialogických foriem výpovedí, pričom jednotlivým postavám ponecháva priestor na vyjadrenie názorov a vedie fiktívne polemiky. V konečnom dôsledku z nich vychádza víťazne, samozrejme, jeho jazykový a spoločenský ideál. Dokonca mu dodáva absolútnu platnosť lokalizáciou do nadpozemského priestoru neba: „*Pokiaľ Faust a Goethe taktó sa shovárali, podišiel Towiański k dubovému stĺpu, kde na čiernej tabuľke stál tento nápis: ‚Miesto pre Poliakov‘ [...] Vravu i smiech bolo slyšať z ďaleka, ba i veselý spev ozýval sa tu i tam: ‚Básnický národ‘ poznamenal Towiański. Faust sa uškrnul: ‚Neškodilo by mu trochu prozaického rozumu, usadlosti a prísnej rozvahy‘ [...] ‚Náhle nastane potreba pohrozit Rusom,‘ dodal významne prorok. ‚A naši vystahovalci?‘ ‚Zriadili nové povstanie, majú už i kráľa neviditeľného. A ten tu bude panovať v neviditeľnom kráľovstve,‘ zamiešal sa Kollár. ‚Ako tam s panslavizmom?‘ ‚Napreduje,‘ vetil s úsmevom Towiański. ‚Odrhnutie Slovákov od Čechov je zavŕšené; Teraz sa odtrhujú od Slovákov Sotáci, zakladajú svoju osobitnú literatúru.‘ ‚Ha! predpovedal som to,‘ ozrel sa Kollár na Štúra a Bernoláka. ‚To neležalo v našom úmysle,‘ vyhovárал sa Štúr. ‚Ale ležalo v zásade,‘ pozrel hnevne na neho Kollár.*

¹⁶ Ibidem, s. 110.

¹⁷ Ibidem, s. 42.

„Maďari vedeli, prečo broja proti literárnemu spojeniu Slovákov s Čechmi; vy ste nevedeli, čo činíte, keď ste preťali tú posvätnú pásku, ktorá spojovala Slovákov s Čechmi i medzi sebou. Keď nepravníci a nevedomci vrešťali: »Nové reči! Nové reči!«, vy ste mali kričať: »Školy! Školy!« Mali ste na tom stáť, aby posvätná reč biblická riadne bola prednášaná budúcim kazateľom a učiteľom. Bez škôl žiadna spisovná reč sa neujme.‘, Najmä tam,‘ dodal Šafárik, ‚kde vláda zúmyselne vyvoláva rozbroje.‘, ‚Pravdu vyznať, chybili sme,‘ uderil sa kajúcne do prs Bernolák. ‚A všetka vina padá na mňa. Štúr už našiel katolíkov úplne odtrhnutých a chcel aspoň Slovákov spojiť.‘, ‚Nič sa neboj,‘ potešil ho Towiański. ‚Postavia Ti pomník Maďari.‘“¹⁸

V rozsiahlejšej citácii možno naplno sledovať spôsob Záborského umeleckého stvárnenia kritiky nejednotnosti slovenských obrodeneckých hnutí. Špecificky sa javí nielen hraničným lokalizovaním, ale aj hraničnou mierou ironizácie vodcov týchto hnutí a ich otvorenou kritikou, s ktorou môžu postavy súhlasiť len vo fiktívnom svete *Faustiády*. Treba priznať, že práve v momentoch, kde sa títo hrdinovia národných dejín otvorene vyjadrujú k spoločenským otázkam, je do istej miery komický účinok naozaj negovaný či retardovaný vnútorným posolstvom o potrebe spolupráce a jednotnosti v boji za slobodu národov. Tak Záborského možno označiť za národného idealistu odmietajúceho vidieť objektívnu realitu, robiť kompromisy v otázkach politického smerovania Slovanov. Cez všetok sarkazmus prítomný v diele dáva tento aspekt čitateľovi *Faustiády* hlbší zmysel. Autor nastavuje zrkadlo dobe, ktorú žije a my si dnes vďaka nemu máme možnosť dotvoriť predstavu o mozaike národného, politického a literárneho života v 19. storočí.

Literatúra

- BACHTIN, Michail Michajlovič: *Francois Rabelais a lidová kultúra stredoveku a renesance*. Praha: Odeon, 1988.
- FINDRA, Ján – GOMBALA, Eduard – PLINTOVIČ, Ivan: *Slovník literárnovedných termínov*. Bratislava: SPN, 1987.
- HRABÁK, Josef: *Poetika*. Praha: Československý spisovateľ, 1977.
- KRAUS, Cyril: *Slovenský literárny romantizmus*. Martin: Vydavateľstvo Maticy slovenskej, 1999.
- LACZKOVÁ, Margita: *Hraničné otázky grotesknej drámy*. Nitra: Edícia Vysokej školy pedagogickej v Nitre, 1994.
- NEMCOVÁ, Jana: *Textové a kontextové súvislosti*. Nitra: Edícia Vysokej školy pedagogickej, 1994, s. 18 – 19.
- ŠKULTÉTY, Jozef: *Dielo IV. O romantizme*. Martin: Matica slovenská, 1987, s. 252 – 257.

¹⁸ Ibidem, s. 32 – 33.

VÁCLAVEK, Bedřich: *Historie utešené a kratochvilné*. Praha: Svoboda, 1950.

ZÁBORSKÝ, Jonáš: *Faustiáda. Výber z diela II*. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1953.

PhDr. Petra Kaizerová, PhD.

Katedra slovenskej literatúry

Filozofická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Štefánikova 67, 949 74 Nitra – Slovenská republika

pkaizerova@ukf.sk